

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПАВЛЕНКО ВІТА ВІТАЛІЇВНА

УДК 37.015.31:373.5(438+477)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ
У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ**

011 Освітні, педагогічні науки

Реферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук



Житомир – 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор педагогічних наук, професор
Антонова Олена Євгеніївна,
Житомирський державний університет імені
Івана Франка,
завідувач кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління.

Опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Бойченко Марина Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка,
завідувач кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор
Пантюк Тетяна Ігорівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти;

доктор педагогічних наук, професор
Хомич Лідія Олексіївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
заступник директора з наукової роботи, м. Київ.

Захист відбудеться 12 грудня 2023 року об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті http://zu.edu.ua/avto_ped.html та в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Реферат розіслано 11 листопада 2023 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу (зі змінами 2000 р.) зазначено, що національні інтереси держави потребують утворення взаємозв'язків в європейському політичному, інформаційному, економічному, правовому та освітньому просторах.

Тому в законодавчих стратегічних документах, що визначають розвиток української освіти, йдеться про взаємозближення української та зарубіжних систем освіти, зокрема, це – Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Національна програма «Діти України» (2001), Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді» (2010), Державний стандарт початкової загальної освіти (2018), Державний стандарт базової середньої освіти для 5-9-х класів (2020), Концепція «Нова українська школа» (2016), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014).

У зазначених документах акцентується увага на необхідності формування нової генерації педагогічних кадрів, підготовлених до якісного забезпечення освітніх потреб особистості, реалізації її інтелектуального та культурного потенціалу, зокрема і креативності. Розв'язання окреслених завдань у сучасних умовах вимагає від учителя креативного підходу до організації освітнього процесу, оволодіння інноваційними педагогічними технологіями.

Новій українській школі потрібен професійно компетентний педагог, здатний ефективно розвивати креативний потенціал учня. У цьому контексті формування креативної особистості набуває особливого значення. Саме тому у Концепції Нової української школи (2016) всебічний розвиток особистості, розкриття і реалізація її творчого і духовного потенціалу в різних видах діяльності визначені стратегічним завданням.

Зазначене детермінує дослідження теоретичних і методичних основ розвитку креативності особистості у Польщі як суспільного, освітнього та культурного феномену, що викликає значний інтерес і може стати важливим джерелом його всебічного осмислення й творчого використання. Це забезпечується: Конституцією Польщі – європейської високорозвиненої країни; освітньою політикою країни, що визначає розвиток креативності дітей і молоді державним пріоритетом; наявністю в Польщі відповідного теоретико-методологічного доробку та досвіду; ефективними здобутками системи польської освіти у сфері креативності, які рекомендовані для поширення міжнародними організаціями; сформованою системою підготовки майбутніх учителів до роботи з розвитку креативності особистості, що відображено в широкій пропозиції програм професійної підготовки фахівців, яка представлена закладами вищої освіти.

Проблеми освіти й науки у Республіці Польща розглядаються та аналізуються в наукових працях таких українських дослідників, як А. Василюк, І. Ковчина, Н. Ничкало, Л. Хомич, Л. Юрчук. Окремий інтерес викликають освітні здобутки польських компаративістів (В. Блажеєвського (W. Błażejowski), Т. Вілоха (T. Wiloch), В. Горішовського (W. Goriszowski), Д. Дзєвуляка (D. Dziewulak), С. Кемпського (S. Kępski), Я. Пахоцінського (J. Pachociński), М. Пенковської (M. Pełkowska), М. Печерського (M. Peçherski), Я. Пручи (J. Prucha), Б. Суходольського (B. Suchodolski), Я. Фрончака (J. Frączak)).

Серед робіт зарубіжних дослідників у галузі креативності слід відзначити праці Ф. Баррона, Е. де Боно, Дж. Гілфорда, Т. Емабайл, Д. Лаверта, А. Маслоу, Р. Стернберга, К. Тейлора, Е. Торренса, К. Урбана, Дж. Хейса, Е. Фромма та ін.

Значний інтерес у контексті досліджуваної проблеми становлять наукові праці вчених, які розкривають питання розвитку креативності особистості в педагогічному (О. Антонова, М. Бойченко, І. Гриненко, І. Подорожна, С. Сисоєва, В. Фрицюк) та психологічному (В. Моляко, В. Рибалка та ін.) аспектах.

Різні аспекти проблеми розвитку креативності висвітлено в роботах польських учених, а саме: характерологічні особливості характеру креативних школярів (Л. Бандура (L. Bandura), І. Божим (I. Borzym), А. Гуральський (A. Góralski), Б. Дирда (B. Dyrda), М. Партика (M. Partyka)); навчання та виховання креативних школярів (Д. Екерт-Олдройд (D. Ekiert-Oldroyd), Я. Лащик (J. Łaszczyk), Т. Менчковська (T. Męczkowska), Я. Швемін (J. Szwemin), В. Конаткевич (D. Konatkiewicz), Е. Янович (J. Janowicz), В. Квятнова (W. Kwiatniowa), Т. Левовицький (T. Lewowicki), С. Мешальський (S. Mieszalski), А. Наласковський (A. Nalaskowski), С. Палка (S. Palka), Ю. Савінський (J. Sawiński)); розвиток здібностей дитини (А. Сенковський (A. Sękowski), Й. Чесліковська (J. Cieślukowska)).

Аналіз психологічної та педагогічної літератури засвідчує, що дослідженню різних аспектів фахової підготовки вчителів приділяється належна увага. Розвиток педагогічної креативності вчителів різного фаху став предметом дослідження в наукових доробках О. Артемової, С. Дмитрука, О. Дунаєвої, О. Куцевол, А. Шадріної, І. Шахіної та ін.

Особливості підготовки вчителів і розвитку їх креативності розкрито в дослідженнях В. Андрущенка, Н. Бібик, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Онопрієнко, Г. Пономарьової, О. Савченко, М. Сметанського, Л. Сущенко, Л. Хомич та ін.

Проблему підготовки вчителя до роботи з креативними учнями розкрито у науковому доробку А. Гуральського (A. Góralski), Д. Екерт-Грабовської (D. Ekiert-Grabowska), Я. Лащика (J. Łaszczyk), Д. Наконечної (D. Nakoneczna), Й. Чесліковської (J. Cieślukowska).

Актуальність дослідження проблеми розвитку креативності школярів у Польщі для національної педагогічної думки посилюється загостренням низки суперечностей, що об'єктивно існують у сучасній педагогічній теорії та практиці, між:

- задекларованою державою необхідністю розвитку креативності школярів та недостатньою підготовленістю вчителів до реалізації окресленого завдання;
- потребою формування в педагогів готовності забезпечувати розвиток креативності школярів та недостатньою зорієнтованістю системи підготовки педагогічних кадрів у визначеному напрямі;
- наявністю соціального запиту на теоретичне обґрунтування необхідності забезпечення розвитку креативності молоді з урахуванням новітніх європейських тенденцій та недостатнім рівнем її розробленості у педагогічній теорії та практиці;
- важливістю модернізації української педагогічної освіти шляхом збагачення її зарубіжними інноваційними технологіями та недостатньою кількістю наукових розвідок у визначеній сфері;
- наявністю позитивного досвіду щодо забезпечення розвитку креативності школярів у європейських країнах, зокрема в Польщі, і недостатнім рівнем його впровадження в Україні.

Отже, з огляду на актуальність проблеми у вітчизняній теорії і практиці, відсутність цілісних досліджень, важливість об'єктивного осмислення зарубіжного досвіду, а також потребу розв'язання окреслених суперечностей, обрано тему дисертаційної роботи: «Теорія і практика розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою комплексного дослідження кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка «Теоретичні та методичні засади розробки науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості» (реєстраційний номер 0110U002109).

Тему дослідження затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 28.11.2014 р.) та погоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27.10.2015 р.).

Об'єкт дослідження – система загальної середньої освіти Польщі.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні засади (передумови, тенденції, зміст, форми, методи, технології) розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі та особливості підготовки вчителя для реалізації цієї проблеми у визначеному напрямі.

Мета дослідження – здійснити комплексний науково-педагогічний аналіз проблеми розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі та обґрунтувати можливості творчого використання польського досвіду в Україні.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати теоретичні основи розвитку креативності особистості у сучасній педагогічній науці.
2. Визначити передумови, основні тенденції розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі.
3. Проаналізувати нормативно-правову базу та напрями реформування польської системи загальної середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття.
4. Виокремити та схарактеризувати концептуальні ідеї розвитку креативної особистості учня у системі польської освіти.
5. Проаналізувати, визначити та систематизувати технології розвитку креативності учнів у Польщі.
6. Схарактеризувати особливості підготовки вчителя до розвитку креативності учнів у досліджуваній країні.
7. Окреслити шляхи впровадження прогресивних ідей польського досвіду з розвитку креативності особистості в Україні.

Концепція дослідження. Креативність є загальною властивістю особистості, яка проявляється під час творчого процесу як здатність породжувати новий, різноманітний, соціально важливий, оригінальний продукт (ідеї, вироби, винаходи тощо) і визначати продуктивні шляхи його застосування; дозволяє людині знаходити ефективні рішення у нестандартних ситуаціях. На високому рівні креативність реалізується лише за сприятливих умов середовища і може проявлятися у різних галузях людської діяльності. Завдання педагога визначається необхідністю створення дитині умов для розвитку креативності на всіх етапах її становлення в середовищі закладу освіти. При цьому педагог має бути: креативною особистістю і володіти методиками її розвитку; бути відповідно підготовленим, що актуалізує необхідність формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних забезпечити розвиток креативності дитини.

Вихідні положення концепції ґрунтуються на реалізації трьох взаємопов'язаних концептів, а саме: методологічного, теоретичного та методичного.

Методологічний концепт передбачає реалізацію окреслених завдань шляхом використання філософських категорій загального, особливого й одиничного. На рівні «загального» проблему розвитку креативності учнів досліджено з урахуванням філософської, загальнонаукової та конкретно наукової методології. На рівні «особливого» розкрито своєрідність розвитку креативності в конкретній країні, що детерміновано її специфічними рисами.

«Одиничне» характеризує інноваційні процеси, що знаходять відображення в оригінальних концепціях і технологіях і можуть бути використані в іншій освітній системі.

Розроблено методологічну модель дослідження, яка ґрунтується на взаємопов'язаних підходах до розуміння сутності креативності та можливостей її розвитку. Філософський рівень відображає фундаментальні філософські, психолого-педагогічні, культурологічні ідеї. До загальнонаукових методологічних підходів розгляду досліджуваної проблеми віднесено: системний, особистісно-діяльнісний, інтелектуальний, синергетичний, рефлексивний, структурний, культурологічний, історико-компаративістський, діахронний та компетентнісний. На конкретнонауковому рівні застосовувалися історико-педагогічні підходи, а саме: хронологічно-структурний, зіставно-порівняльний та регіональний.

Теоретичний концепт визначає сутнісні засади проблеми розвитку креативності школярів у закладах загальної середньої освіти Польщі та України. Він ґрунтується на аналізі провідних ідей, теорій, концепцій розвитку креативності (зокрема, концепції обдарованості С. Попека, гуманістичній концепції Я. Козелецького, концепції розвитку людини Л. Вітковського та ін.); законодавчих та нормативних документів, що забезпечують організацію креативного освітнього процесу шкіл Польщі та України; визначенні базових понять, категорій, дефініцій, покладених в основу розуміння проблеми, («креативність», «творчість», «розвиток креативності»); теоретичному обґрунтуванні сутності та структури креативності, критеріїв, показників та рівнів її сформованості; аналізі, синтезі та узагальненні фактів і явищ педагогічної дійсності у межах досліджуваної проблеми.

Методичний концепт передбачає: визначення цілей, завдань, форм, методів, засобів і технологій розвитку креативності учнів; вивчення, розроблення та впровадження у процес професійної підготовки вчителів креативних методів навчання, орієнтованих на створення відповідного освітнього середовища та забезпечення розробки учнями власних освітніх продуктів.

Компаративний аналіз теорії та практики розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі є підґрунтям для об'єктивної оцінки українського досвіду, надання освітніх послуг і педагогічної підтримки креативним учасникам освітнього процесу. Осмислення пріоритетів, напрямів і тенденцій розвитку креативності у Польщі через виявлення загального, особливого й одиничного дозволяє окреслити можливості творчого використання інноваційного потенціалу зарубіжного досвіду в українському освітньому просторі.

Об'єктивність порівняльного аналізу забезпечується логічністю й науковою виваженістю визначених одиниць порівняння, до яких належать:

витоки й генеза становлення поняття «креативна особистість»; діяльність міжнародних і національних організацій з розвитку креативності особистості у Польщі; змістово-процесуальні засади розвитку креативності школярів у досліджуваній країні; вимоги до вчителів щодо розвитку креативності учнів; професійний розвиток педагогів.

Теоретичною основою дисертації є наукові положення й висновки теорій та концепцій з таких проблем:

– *філософські концепції креативної особистості* (Августин, Ф. Аквінський, Аристотель, Г. Гегель, Т. Гоббс, І. Кант, Дж. Локк, Платон, Л. Фейєрбах, І. Фіхте, Ф. Шеллінг);

– *концептуальні положення методології порівняльної педагогіки* (М. Бойченко, Е. Бжезинський, А. Василюк, Л. Ваховський, Р. Врочинський, Г. Єгорова, З. Заборовський, В. Загвязинський, В. Зачинський, Н. Ісак, Н. Лавриненко, М. Лобоцький, Г. Мушинський, С. Новак, С. Палка, А. Сбруєва, З. Скорний, О. Сухомлинська);

– *психологічні концепції здібностей* (Ф. Ганьє, Г. Гарднер, Д. Гоулман, К. Домбровський, В. Добролович, Ч. Купісевич, В. Лімонт, Е. Ненцка, К. Сікора, М. Секанська, К. Хеллер, А. Ціглер);

– *загальні основи креативності* (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, П. Торренс та ін.);

– *концепція творчого мислення* (Г. Альтшуллер, Е. де Боно, Дж. Гілфорд, В. Моляко, П. Торренс та ін.);

– *концепції креативності* (М. Боден, Е. де Боно, А. Крафт та ін.);

– *моделі креативності* (Т. Амабайл, М. Боден, Т. Любарт, К. Робінсон, Е. Спенсер, Р. Стернберг, Д. Треффінджер, Р. Фішер, М. Фрайер, М. Чіксентміхайі та ін.)

– *розвиток педагогічної креативності* (О. Антонова, А. Горальський, І. Гриненко, О. Дунаєва, Д. Екерт-Грабовська, Я. Лащик, В. Моляко, С. Сисоєва, Т. Сущенко, М. Червінська-Ясевич, К. Халас, Й. Чесліковська, Й. Косманова, Д. Наконечна, Й. Міхалак, В. Панек та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**:

– *загальнонаукових*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, зіставлення, конкретизація, класифікація та систематизація – для розробки методології та поняттєво-термінологічного інструментарію порівняльно-педагогічного дослідження з розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі;

конкретно-наукових:

- метод моделювання – для розробки методологічної моделі, моделі креативної особистості вчителя, моделі розвитку креативності, що реалізується через систему завдань відкритого типу;

- системний аналіз з метою простеження взаємозв'язків у сфері розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі як цілісного суспільного, освітнього та культурного феномену;
- термінологічний аналіз – для опрацювання джерел з проблеми розвитку креативності з метою зіставлення сутності понять «креативність» та «творчість»;
- історико-генетичний і ретроспективний аналіз, які дозволили виявити витоки й особливості становлення та розвитку креативності у системі загальної середньої освіти Польщі;
- структурно-логічний аналіз – для окреслення особливостей професійно-педагогічної підготовки вчителів до роботи з розвитку креативності школярів;
- метод періодизації – з метою виокремлення чотирьох хронологічно послідовних етапів новітнього розвитку системи загальної середньої освіти Польщі та провідних тенденцій, що характеризують кожен з них;
- порівняльно-зіставний аналіз – для виявлення спільного та відмінного в системах освіти Польщі та України.

емпіричні: спостереження, опитування, бесіди, анкетування, інтернет-листування з вчителями та методистами з метою вивчення та аналізу досвіду розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі.

Джерельну базу дослідження становлять:

- офіційні документи керівних органів Європейського Союзу щодо розвитку креативності особистості: висновки, меморандум, повідомлення, рекомендації, рішення;
- нормативно-правові акти в галузі освіти Польщі («Закон про освіту» («Prawo oświatowe», 2016) та «Положення про введення Закону про освіту» («Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo oświatowe», 2016);
- статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій у сфері культури та освіти (ЮНЕСКО); установи Європейського Союзу (Joint Research Centre, KEA European Affairs); європейської освітньої мережі (Eurymed), польські інституції (Fundacja Wspierania i Rozwoju Kreatywności, 2004; Uniwersytet Młodych Wynalazców, Akademickie Centrum Kreatywności, 2014) тощо;
- матеріали міжнародних та національних електронних бібліотек (Google Scholar, Research Gate, Scribd та SCOPUS, Електронний каталог Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Електронна бібліотека Інституту обдарованої дитини, матеріали електронної бібліотеки Варшавського університету (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), Сілезького університету в Катовіцах (Biblioteka Śląska w Katowicach), електронної бібліотека в Ополе (Biblioteka w Opolu), у Вроцлаві (Biblioteka we Wrocławiu), Ягеллонська бібліотека (Biblioteka Jagiellońska) тощо);

– навчальні плани (programna uczenia) й програми (podstawa programowa) підготовки майбутніх учителів у ЗВО Польщі та України;

– наукові праці (монографії, дисертації, статті) вітчизняних та зарубіжних учених з проблеми дослідження;

– періодичні вітчизняні та зарубіжні видання з проблем освіти: «Порівняльно-педагогічні студії» (2009, 2010, 2014), «Порівняльна професійна педагогіка» (2011), «Українська полоністика» (2014, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022), «Проблеми освіти» (2015, 2016, 2018, 2017, 2019), «Нові технології навчання» (2013, 2014, 2016, 2021), Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (2016, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022), «Креативна педагогіка» (2015, 2016), «Обдарована дитина» (1998, 2002), «Metaanalizy badań edukacyjnych» (2018), «Nowa Szkoła» (1999, 2002, 2003), «Nowe w Szkole» (2000, 2001, 2003), «Języki Obce w Szkole» (2004, 2008), «Życie Szkoły» (2001, 2002), «Harvard Business Review Polska» (2003), «Dyrektor Szkoły» (2000, 2001), «Edukacja i Dialog» (2000, 2003), «Edukacja Medialna» (2000), «Edukacja Dorosłych» (1995), «Edukacja» (2000, 2002), «Wychowanie w Przedszkolu» (2000, 2002, 2003), Kwartalnik Pedagogiczny» (2000), «Psychology Today» (1996), «Psychologia w Szkole» (2004, 2009), Zeszyty Naukowe WSA w Łomży (2022) та ін.;

– електронні сайти закладів середньої освіти та позашкільних установ Польщі;

– електронні сайти закладів педагогічної освіти Польщі, що здійснюють професійну підготовку вчителів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено комплексне дослідження теоретичних та методологічних засад розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі;

виявлено передумови (соціально-історичні, соціально-політичні та соціокультурні) й обґрунтовано етапи реформування польської системи загальної середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття: інтеграції Польщі до Європейського Союзу (1999-2004 роки); створення нових типів шкіл (2004-2014 роки); становлення нормативної бази загальної середньої освіти Польщі (2014-2017 роки); модернізації структури та змісту освіти (2017-2024 роки);

виокремлено етапи розвитку позашкільної освіти: I (становлення) – з 1882 року до 1914 року; II (розвитку) – з 1914 року до 1944 року; III (стабілізації) – з 1944 року до 1989 року; IV (відродження) – з 1989 р. до сьогодення, а також властиві їм тенденції;

проаналізовано діяльність міжнародних і національних фондів у сфері розвитку креативності в умовах глобалізаційних та інтеграційних трансформацій. Схарактеризовано сучасний стан організаційно-методичних засад розвитку креативності у Польщі (форми й методи педагогічної

підтримки та інноваційні технології надання спеціальних освітніх послуг);
теоретично обґрунтовано й розроблено модель креативної особистості вчителя;

окреслено інноваційний потенціал творчого використання в національній педагогічній теорії та практиці досвіду Польщі з урахуванням визначених етапів реформування системи освіти в Україні, а саме: перший етап (2018-2019 роки); другий етап (2019-2022 роки); третій етап (2022-2029 роки).

Удосконалено характеристику й систематизацію досліджень українських педагогів-компаративістів з проблем розвитку креативності особистості. *Уточнено* поняття «креативність», яке тлумачиться в межах дослідження як важлива інтегральна властивість, що проявляється у ході творчого процесу як здатність породжувати різноманітний, соціально важливий, оригінальний продукт і ефективні шляхи його використання; здатність знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; властивість, що реалізується лише за сприятливих умов середовища у різних галузях людської діяльності.

Подальшого розвитку набуло: тлумачення змісту основних дефініцій (творчість, креативність учителя, креативні методи навчання, креативне освітнє середовище, креативний потенціал особистості, розвиток креативності особистості школяра); характеристика й систематизація досліджень зарубіжних науковців щодо розвитку креативності в глобальному освітньому просторі.

Практичне значення дослідження визначається тим, що систематизовані й узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база мають цінність для подальших наукових розвідок з порівняльної педагогіки, розробки лекційних і практичних занять із курсів «Історія освіти в Україні та зарубіжжі», «Педагогіка», «Порівняльна педагогіка», спецкурсів і вебінарів із проблем розвитку креативності особистості.

Підготовлені автором навчальні посібники та монографія можуть бути використанні в процесі підготовки майбутніх учителів та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, а також під час укладення енциклопедичних і довідкових видань.

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертаційному дослідженні наукові положення одержані автором самостійно. Особистий внесок в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: у статті [10] схарактеризовано поняття «креативність»; [9] обґрунтовано праксеологічний підхід щодо професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; у статті [7] узагальнено досвід використання сучасних цифрових інструментів для створення креативного середовища; у статті [8] наведено результати експерименту в середовищі школярів з особливими освітніми потребами для виявлення організаційно-педагогічних умов розвитку креативності; у статті [6]

схарактеризовано креативність як провідну навичку soft skills; у статті [14] проаналізовано форми роботи у веб-середовищі: онлайн-мережа «Creative Spark», мозковий клуб «Go Create» та ін.; у статті [12] визначено позитивні аспекти реформування системи освіти в Україні; у статті [11] обґрунтовано цінність формування затребуваних soft skills для професійної діяльності; у статті [34] систематизовано підходи до розуміння креативності особистості у педагогіці; у методичних рекомендаціях [64] окреслено зміст завдань щодо ознайомлення студентів у ході проходження навчальної (організаційно-методичної) практики; в інструктивно-методичних матеріалах [63] розроблено тематику до семінарських занять із обов'язкової освітньої компоненти «Теорія та методика педагогічної діяльності» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Матеріали роботи та результати дослідження обговорювалися на науково-практичних і науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Науково-педагогічні школи: проблеми, здобутки та перспективи розвитку» (Житомир, 2018), «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (Суми, 2019, 2020), «Актуальні проблеми вищої освіти: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Бар, 2019), «Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні» (Житомир, 2019), «Сучасний освітній простір: трансформація національних моделей в умовах інтеграції» (Лейпциг, Німеччина – Одеса, 2020), «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Діалог у розвитку наук та освіти» (Конін – Ужгород – Херсон – Київ, 2018, 2020), «Multidisziplinäre forschungsperspektiven, probleme und muster (Wien, 2021)», «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті» (м. Одеса, 2021), «Multidisziplinäre forschung: perspektiven, probleme und muster» (Відень, 2021), «Modern approaches to the introduction of science into practice» (Сан-Франциско, 2021), «Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства» (Кременчук, 2021), «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2021), «Теорія та методика професійного розвитку педагогічних працівників як складова безперервного навчання впродовж життя» (Ломжа, 2021), «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи (Суми, 2021), «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців до інноваційної діяльності» (Житомир, 2021), «Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти» (Київ, 2022, 2023), «System Edukacji w Ukrainie» (Łódź, 2022), «Дистанційна освіта: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти» (Київ, 2022), «Цифрова трансформація та діджитал технології для сталого всіх галузей сучасної освіти, науки і практики» (Ломжа, 2023 р.), «Відбудова України: Люди, Ідеї, Технології та Ресурси» (Орхуський

Університет, 2023); *всеукраїнських* – «Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій» (Івано-Франківськ, 2018), «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій» (Глухів, 2021), «Дитинство: сучасні реалії, виклики, перспективи» до Дня захисту дітей (Хмельницький, 2021), «Відповідальне батьківство ХХІ століття» (Хмельницький, 2021), «Безбар'єрність в освіті: практичні аспекти та перспективи» (Умань, 2022), «Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі» (Житомир, 2022), «Актуальні проблеми модернізації професійно-педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів» (Рівне, 2022), «Теоретико-практичні засади партнерської взаємодії соціономічної та освітньої сфер» (Хмельницький, 2022), «Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти» (Київ, 2022), «Актуальні проблеми модернізації професійно-педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів» (Рівне, 2023); *засіданнях кафедри* професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка (2013-2023); а також у ході науково-педагогічного стажування з проблеми теорії і практики розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі на педагогічному факультеті у Варшавському університеті з 02.10.2017 по 31.10.2017 р. (підтвердження Варшавського університету від 02.11.2017 р.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи відображено в 76 працях, серед яких: 1 монографія, 2 розділи в колективних монографіях, 2 навчальних посібники, 21 стаття у фахових виданнях України, 5 статей у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, 5 статей у наукових виданнях інших держав із напрямом, за яким підготовлено дисертацію, та 40 публікацій апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і семінарів.

Кандидатську дисертацію на тему «Освітньо-просвітницька діяльність іноземних педагогів на Волині (XIX – початок ХХ ст.)» (спеціальність 13.00.01) захищено 16 березня 2010 року в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, її матеріали у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається із вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (827 найменувань, з них 443 іноземною мовою), 10 додатків на 56 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 571 сторінка, з них 468 – основний текст. Робота вміщує 16 таблиць, 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження та його методичні й теоретичні основи; представлено концепцію дослідження, в якій синтезовано методологічний, теоретичний та методичний концепти; схарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів наукового пошуку; сформульовано висновки про апробацію дослідження.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми креативності особистості та її розвитку»** – обґрунтовано методологічні засади наукового дослідження та спроектовано методологічну модель дослідницької роботи; представлено результат історико-педагогічного аналізу витоків проблеми креативності; висвітлено теоретичні підходи до визначення сутності креативності з позиції філософії, психології та педагогіки; уточнено зміст поняття «креативність» як особистісної характеристики, визначено її структуру.

Обґрунтовано вихідні наукові позиції дослідження з урахуванням філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового рівнів методології. Систематизовано підходи щодо розуміння креативності особистості у зарубіжній і вітчизняній психології та педагогіці. Визначено основоположні підходи до розгляду проблеми (системний, інтелектуальний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, рефлексивний, культурологічний, історико-компаративістський, діахронний та структурний).

Для реалізації завдань дослідження побудовано методологічну модель, у якій виокремлено *цільовий, теоретико-методологічний, історико-порівняльний, організаційно-методичний, професійно-педагогічний, узагальнювально-прогностичний* блоки.

У межах *цільового блоку* визначено мету дослідження – цілісний науковий аналіз проблеми розвитку креативності школярів у контексті розвитку системи загальної середньої освіти Польщі. *Теоретико-методологічний блок* визначався обґрунтуванням методологічних засад наукового дослідження; виокремленням теоретичних підходів до окреслення сутності креативності з позиції філософії, психології та педагогіки; висвітленням теоретичних основ розвитку креативності особистості у сучасній педагогічній науці; теоретичним обґрунтуванням концептуальних ідей розвитку креативної особистості; уточненням змісту поняття «креативність» як особистісної характеристики, визначення її структури.

Реалізація *історико-порівняльного блоку* передбачала: здійснення історико-педагогічного аналізу витоків проблеми креативності в історії розвитку освіти; виявлення витоків й характеристику генези креативної особистості; аналіз нормативно-правової бази та напрямів реформування польської системи загальної середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ

століття; визначення передумов та основних тенденцій розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі. У межах *організаційно-методичного блоку* схарактеризовано сучасний стан розвитку креативності учнів у Польщі; визначено та систематизовано зміст та ефективні технології розвитку креативності учнів у системі середньої загальної освіти Польщі.

Професійно-педагогічний блок характеризувався визначенням ролі вчителя у розвитку креативності учнів та особливості його підготовки до виконання окресленого завдання. Зміст *узагальнювально-прогностичного блоку* визначався окресленням інноваційного потенціалу застосування в українській педагогічній теорії та практиці прогресивного досвіду Польщі забезпечення розвитку креативності учнів та підготовки вчителя у визначеному напрямі.

Доведено, що запровадження методологічної моделі уможливило порівняння загальних, регіональних і специфічних освітніх явищ, а також опис й аналіз фактів педагогічної дійсності, визначення і характеристику тенденцій та перспектив розвитку всієї системи освіти досліджуваної країни.

На основі здійсненого історико-педагогічного аналізу проблеми визначено етапи становлення поглядів науковців щодо визначення сутності розуміння понять «креативність» та «креативна особистість»: антична філософія, Середньовіччя, епоха Відродження, епоха Просвітництва, німецька класична педагогіка, період соціальних та політичних змін, період сучасних наукових досліджень. Зроблено висновок, що «креативність» як наукова категорія була предметом наукових розвідок багатьох учених упродовж тривалого часу, що дозволило досить докладно вивчити й схарактеризувати якості та особливості креативних особистостей. З'ясовано, що основна увага дослідників креативності зосереджувалася на таких об'єктах вивчення: творчість як процес створення нового продукту; креативність як властивість особистості; характеристики креативної особистості, що забезпечують організацію творчого процесу; продукт діяльності креативної особистості; середовище, що створює умови для реалізації креативного потенціалу тощо.

Проаналізовано поняттєве поле дослідження та різноманітні концепції креативності особистості. Розмежовано поняття «творчість» та «креативність». З'ясовано, що «творчість» – міждисциплінарне поняття, що розглядається представниками філософської науки як процес взаємодії суб'єкта й об'єкта в ході продуктивної діяльності, яка породжує якісно новий продукт, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Схарактеризовано психологічне тлумачення творчості, що розглядається у двох аспектах: як психологічний процес створення нового; як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її включеність у такий процес. З'ясовано про широке представлення значної кількості моделей креативності у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії та практиці.

Схарактеризовано такі з них, як модель Д. Треффінджера, яка представлена чотирма компонентами (характеристики, операції, контекст, результати); модель Т. Любарта і Р. Стернберга, згідно з якою розвиток творчої активності особистості забезпечують кілька взаємопов'язаних компонентів (здібності, знання, мислення, особистісні якості, мотивація, навколишнє середовище); модель Д. Перкінса, яка містить три провідні компоненти (навички, пов'язані із певною галуззю знань; креативні навички; мотивації); модель К. Урбана, яка виокремлює когнітивні характеристики (дивергентне мислення та дивергентні дії, інтелектуальне підґрунтя, система спеціальних знань і специфічних умінь), особистісні характеристики (зосередженість і захопленість завданням, мотивація та мотиви, відкритість і толерантність до невизначеності) креативної особистості. Обґрунтовано думку, що найбільш визнаною є модель Дж. Гілфорда, в якій відображено такі параметри креативності: здатність до виявлення і постановки проблем; спроможність до генерування великої кількості ідей; гнучкість мислення; оригінальність, спроможність відповідати на подразники нестандартно; здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; уміння розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу.

Проаналізовано модель П. Торренса, яка у своїй структурі спирається на чотири параметри креативності (легкість, гнучкість, оригінальність, точність), а також модель Т. Амабайл, яка включає три компоненти (навички, пов'язані із певною галуззю знань; креативні навички; мотивації) та модель М. Карвовського (творчі здібності, відкритість, незалежність).

З'ясовано, що загалом всі моделі ґрунтуються на розумінні креативності як здатності особистості створювати новий, оригінальний продукт, що має певну цінність та характеризується здатністю долати традиційні уявлення та стереотипи, а також створювати продукти та ідеї, які випереджають свій час.

На основі аналізу представлених моделей та різних підходів до визначення поняття «креативність» сформульовано його авторське тлумачення як динамічної якості особистості, що характеризується спроможністю відмовлятися від шаблонів, генерувати та впроваджувати нові ідеї, проявляється і розвивається у будь-якій сфері творчої діяльності, що характерно для представників різних професій. Креативність виявляється у швидкості, оригінальності, гнучкості, цілеспрямованості мислення і діяльності, наполегливості, багатій уяві, сміливості у прийнятті рішень тощо.

Розвиток креативності особистості визначається у межах дослідження як процес внутрішніх кількісних і якісних змін її інтелектуальних, психологічних і духовних сил, що реалізується шляхом активності індивіда й забезпечується його творчою самореалізацією. Доведено, що креативність притаманна більшості психічно здорових людей, але відрізняється ступенем її розвиненості в кожного індивіда.

У другому розділі – «**Теоретичні засади визначення змісту загальної середньої освіти Польщі**» – схарактеризовано передумови реформування системи освіти Польщі; визначено етапи її новітнього розвитку; представлено результати аналізу структури сучасної шкільної освіти Польщі та освітніх закладів країни; схарактеризовано поетапний характер розвитку креативності у процесі реалізації програм.

У результаті аналізу досліджень польських та вітчизняних учених (Т. Левовицького, С. Мешальського, Е. Огородзкої-Мазур, А. Василюк, Ю. Коваль, Л. Ляшенко, С. Сисоєвої та ін.) зазначено, що сучасна система освіти Польщі впродовж останніх десятиліть перебуває в стані модернізації, спрямованої на вдосконалення й організацію діяльності шкіл різних типів. Приєднання Польщі у 1999 р. до Болонського, а пізніше до Брюгге-Копенгагенського (2004 р.) процесів започаткувало реалізацію на державному рівні досягнення стратегічних цілей, які відображають загальноєвропейську політику розвитку освіти на всіх рівнях. Провідною детермінантною реформи освіти стала перспектива інтеграції Польщі до Євросоюзу, у зв'язку з чим була здійснена спроба адаптувати польську систему освіти до європейської, що передбачало наближення її до принципів, характерних для країн Європейського Союзу.

На основі вивчення історико-педагогічної літератури та законодавчої освітньої бази схарактеризовано основні передумови здійснення реформ у Польщі у період з кінця ХХ – до початку ХХІ століття, а саме: *соціально-історичні* (домінування у польській системі освіти другої половини ХХ століття радянських ідеологічних та економічних моделей, які в умовах монопартійної системи надавали реформам освіти специфічний характер, оскільки запроваджувались не законами, а численними інструкціями та розпорядженнями); *соціально-політичні* (державна політика країни щодо освіти – повний державний контроль за шкільною системою, за діяльністю контролюючого апарату, розробкою навчальних програм та планів, напрямів діяльності вчителів); *соціокультурні* (зростання освітніх запитів місцевого населення, потреба у вирівнюванні шансів на здобуття освіти, поліпшенні якості освіти на тлі застарілих дидактичних принципів та переважно репродуктивного типу навчання).

Доведено, що наприкінці 80-х рр. – початку 90-х рр. ХХ століття Республіка Польща опинилася перед викликом щодо необхідності трансформації в умовах радикальних змін державної системи освіти, що вимагало створення правових, структурних та організаційних основ для реалізації демократичної освітньої політики.

Визначено основні етапи реформування польської системи загальної середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття: перший (1999 – 2004 роки) – інтеграція Польщі до Європейського Союзу; другий (2004 – 2014 роки) –

створення нових типів шкіл; третій (2014 – 2017 роки) – становлення нормативної бази загальної середньої освіти Польщі; четвертий (2017 – по нині) – модернізація структури та змісту освіти.

З'ясовано, що кожний етап характеризується специфічними ознаками та тенденціями. Так, на першому етапі реформування (1999 – 2004 роки) спостерігалася тенденція до змін у структурі польської системи освіти, у типах закладів освіти (трансформація двоступеневої системи освіти, що діяла з 1968 року, на треступеневу); у програмах навчання (збагачення їх змісту відповідно до сучасних тому часові вимог); моделях зовнішнього оцінювання з перспективою покращення контролю якості освіти (проведення державного екзамену на атестат зрілості, який відбувся вперше у 2002 році) тощо.

Другий етап (2004 – 2014 роки) характеризувався: тенденцією до децентралізації управлінських функцій, підвищенням рівня самоуправління та відповідальності шкіл за якість загальноосвітньої підготовки; впровадженням ідеї інтегрованого й блокового навчання; новими підходами до оцінювання освітнього рівня та поведінки учнів. Реформи третього етапу (2014 – 2017 роки) стосувалися оновлення навчальних планів, навчальних програм, супроводжувалися зниженням шкільного віку з семи до шести років, запровадженням безплатних підручників для початкової освіти.

Четвертий етап реформ (2017 – 2024 роки) визначався тенденцією до ліквідації неповних середніх шкіл (гімназій), запровадженням восьмирічної початкової освіти та чотирирічної середньої освіти, спрямованістю на підвищення престижності педагогічної професії.

Доведено, що реформи вплинули і на структуру системи загальної середньої освіти Польщі, яка після реформування 1999 року складалася: з шестирічної початкової школи із двома ступенями для дітей віком 7-13 років (інтегровані заняття у 1-3 класах та блочна система у 4-6 класах); трирічної гімназії як продовження загальноосвітньої школи для молоді у віці 13-16 років; трирічних ліцеїв різних профілів (гуманітарний, класичний, економічний та технічний); технікуму, в якому навчання тривало чотири роки.

Проаналізовано систему загальної середньої освіти Польщі, яка у 2017 році мала такі основні складові: дитячий садок; восьмирічна початкова школа; трирічна базова професійна школа; чотирирічний загальноосвітній ліцей; середні професійні школи (чотирирічні технічні або професійні ліцеї, п'ятирічний професійний технікум, 2,5-річні, так звані, «поліцейні» або «поматуральні» школи).

У результаті аналізу структури освітніх закладів Польщі засвідчено, що кожен заклад загальної середньої освіти послуговується власним статутом, який регулює діяльність школи, в якому, зокрема, йдеться про права й обов'язки учнів.

На основі аналізу навчальних програм загальноосвітньої школи доведено, що зміст польської шкільної освіти забезпечує виховання соціально мобільної особистості, яка ефективно використовує сучасні досягнення, розуміє світ та добре орієнтується в шляхах подолання життєвих труднощів, сприймає різні точки зору, логічно пов'язує навчальний матеріал з повсякденним життям. Виявлено, що термін «креативність» часто зустрічається у передмовах до навчальних програм для загальноосвітніх закладів освіти, у конкретних предметних розробках, у практичній діяльності вчителів.

Пріоритетом польської освіти визначено високоосвічену особистість, яка не тільки засвоїла знання, що допомагають їй у мистецтві життя та спілкування з іншими людьми, але і є високогуманною, культурною, такою, що відчуває себе частиною навколишнього середовища, розвиває власні здібності й інтереси, удосконалюється фізично та духовно. З'ясовано, що польська школа відмовилася від єдиної освітньої програми у старших класах та запропонувала учням самостійний вибір майбутньої професії шляхом запровадження різноманітних навчальних програм для учнів з різними інтересами.

На основі наукового аналізу та узагальнення досвіду діяльності закладів загальної середньої освіти Польщі встановлено, що реалізація програм розвитку креативності відбувається у кілька етапів: мотиваційний – усвідомлення важливості розвитку креативності для майбутньої діяльності, мотивація до пошуку нестандартного вирішення проблем, відчуття новизни; креативно-діяльнісний – нестандартні підходи до виконання завдань, пошуково-дослідницька діяльність, імпровізація; комбінування й конструювання матеріалу, що забезпечує досягнення кращої результативності; розв'язування творчих завдань, ініціативність і самостійність, аналіз й ефективне застосування матеріалу, інтегрування знань, організація творчої взаємодії у системах «учень-учень», «учень-учитель»), рефлексивний – корегування креативного продукту, рефлексія з метою його вдосконалення.

Схарактеризовано методичний інструментарій, а саме: діагностику й аналіз рівня розвитку креативності школярів, презентацію креативних мультимедійних проєктів, організацію самостійної роботи, використання кластерів, ментальних карт, творчих проєктів, мультимедійних презентацій, завдань імітаційного моделювання; застосування креативних методик.

У третьому розділі – **«Організація та зміст розвитку креативності в освітньому процесі Польщі»** – проаналізовано програми розвитку креативності та систематизовано їх на кількох рівнях: загальносуспільному, регіональному та конкретно-інституційному; класифіковано провідні форми й методи розвитку креативності, які використовуються у загальноосвітніх школах Польщі; виокремлено етапи розвитку позашкільної освіти в контексті

досліджуваної проблеми; здійснено аналіз польських та українських підручників як засобів навчання та розвитку креативності.

Доведено, що значний потенціал для розвитку креативності школярів характеризує спеціальні програми, розроблені провідними вченими та міжнародними організаціями. Зазначене є свідченням розвитку міжнародних зв'язків, глобалізаційних тенденцій та активної політики Польщі щодо впровадження європейського досвіду в різні сфери суспільного життя. Програми підтримуються і фінансуються як на рівні міжнародних грантів, так і держави, окремих регіонів, шкіл, учителів.

Проаналізовано найбільш поширену програму для дітей та молоді, яка орієнтована на креативне розв'язання проблем Destination Imagination (DI), яка реалізується у 42 країнах на шести континентах, і дає можливість розкрити й реалізувати креативний потенціал дитини. З'ясовано, що DI базується на концепції дивергентного мислення, заохочує дітей та молодь до творчого процесу з урахуванням власного потенціалу, дозволяє виявити різноманітні таланти, зруйнувати бар'єри, сформувані внутрішню мотивацію та підвищити самооцінку. У Польщі ексклюзивне право керувати міжнародною програмою креативності для дітей та молоді Destination Imagination має Фонд підтримки та розвитку креативності, який є єдиним ліцензованим партнером цієї міжнародної організації. Зазначено про ефективність розробок польських педагогів, зокрема програми з розвитку креативності «Призначення творчості», яка є складовою міжнародної освітньої програми «Destination Imagination». Програма розрахована на дітей віком від п'яти до шістнадцяти років, яка розвиває креативний потенціал учнів.

У межах Європейського Союзу діє програма «Креативна Європа» (2021-2027), яка підтримує культурний, креативний, аудіовізуальний сектори та складається із трьох підпрограм: «Культура», «Медіа», «Міжсекторальна співпраця».

Представлено результати аналізу польських програм, які спрямовані на розвиток творчого потенціалу молоді, що передбачає органічну єдність стандартних, новаторських та креативних елементів: «Університет молодих винахідників» (Uniwersytet Młodych Wynalazców), «Академічний центр креативності» (Akademickie Centrum Kreatywności), що фінансовані європейськими фондами Операційної програми інноваційної економіки. Метою цих програм Міністерством освіти і науки та Вищої школи Польщі визначено співробітництво шкіл та закладів вищої освіти, що ґрунтуються на принципах систематичності й послідовності навчання, міцності засвоєння знань, індивідуального підходу до кожної дитини, наочності, розвитку творчої індивідуальності.

У рамках реалізації програми «Академічний центр креативності» забезпечується співробітництво зі школами («szkoły ćwiczeń»), які заклади

вищої освіти обирають самостійно (дошкільний заклад, початкова школа, ліцей).

З'ясовано, що у межах програми «Академічний центр креативності» студенти здійснюють наукові дослідження з проблеми ефективності методів навчання, забезпечення співробітництва між учителями різних спеціальностей, організації колективної роботи учнів тощо. Метою проєктів є розробка освітніх інновацій та використання сучасних педагогічних технологій, співробітництво зі школою дозволяє науковцям перевіряти результати власних наукових досліджень безпосередньо у практичній діяльності.

Проаналізовано особливості реалізації програми «Молоді та креативні» (Młodzi – Kreatywni), яка орієнтована на учнів середньої школи, які прагнуть реалізувати креативний потенціал для ефективного розв'язання різноманітних проблем у всіх сферах людської діяльності. Її головними цілями визначено стимулювання розвитку креативного мислення особистості, удосконалення навичок використання можливостей емоційного інтелекту.

Виявлено, що поширені програми розвитку креативності у польській системі загальної середньої освіти систематизовано на кількох рівнях: *загальносуспільному* («Молоді та креативні», «Фонд підтримки та розвитку креативності», «Призначення творчості», Креативна Європа (2021–2027); *регіональному* (програма «Стежини», «Університет дитини» у Кракові (2007), «Університет дітей і батьків» (2011), Центр освіти і досліджень здібностей при університеті ім. М. Коперника (2004), «Університет молодих винахідників» (2014), «Академічний центр креативності» (2014) та ін.); *конкретно-інституційному* («Розвиток креативного мислення» м. Ополе, «Увага! Обдаровані!», «Театр з класом» та ін.).

Аналіз сучасних педагогічних джерел, зокрема робіт Е. Ненцкі (E. Nęcka), Р. Пахоцінського (R. Pachociński), А. Седлецького (A. Siedlecki), К. Шмідта (K. Szmidt), дозволяє стверджувати, що для розвитку креативності школярів польські вчителі використовують значну кількість відомих методик і технологій. Особливо ефективними визнаються активні методи навчання, спрямовані на розвиток креативної уяви, креативної грамотності, креативного мислення, які стимулюють уяву, мислення, підвищують ефективність викладання та навчання; мотивують учнів до дії; дають можливість розвивати креативність і розуміння власного «Я», інтегрувати знання з різних предметів, удосконалювати навички співпраці та спілкування, ефективно організовувати самостійну роботу тощо.

Схарактеризовано найбільш поширені методи розвитку креативності: ситуативний метод (metoda sytuacyjna); метод «дерева рішень» (metoda drzewka decyzyjnego); дидактичні ігри (metoda gier dydaktycznych); метод обговорення, у ході проведення лекції; мозковий штурм, панель,

картографічний метод, «круглий стіл» (metoda dyskusji związana z wykładem, wielokrotna, burzamózgów, panelowa, metaplan, mapowanie pojęć, okrągłego stołu); метод метаплану (metoda meta planu); метод інформаційного вікна (metoda okienka informacyjnego); метод проєктів (metoda projektu); вгадування значення слів з контексту; формулювання окремих правил граматики; діалоги; інтерв'ю; рольова гра; робота в парах; виконання вправ за допомогою пісні та відео; методика драми тощо.

З'ясовано, що позитивні результати розвитку креативності забезпечує використання евристичних методів: дроблення (kruszenie) – критичний аналіз наявного стану (наприклад, пошук недоліків у певній ситуації); ідентифікація з об'єктом (identyfikacja z obiektem) – подібність до даного об'єкта, проблема об'єкта та експлуатація об'єкта; суперпозиція (superpozycja) – складання характеристик різних об'єктів для того, щоб змінити або вдосконалити їх тощо. Доведено про важливість таких видів творчих процесів, як побудова системи (konstrukcję systemową), запозичення (zapożyczenie), перенесення значень (przeniesienie znaczeń), збірки (łożenia), винаходи (wynalazki). Зазначено про доцільність застосування таких дидактичних засобів, як концептуальні (поняттєві) схеми, інтелект-карти (графічний метод образного асоціювання), понятійно-знакові кластери, опорні схеми на основі заданої структури, дивергентні карти (передбачає графічне представлення суб'єктом інформації через асоціативно-логічний механізм її відтворення) та ін., що забезпечують розвиток креативності школярів.

У ході аналізу системи загальної середньої освіти Польщі зроблено висновок про широкі можливості позашкільної освіти. Виокремлено основні етапи її розвитку: I (становлення) – з 1882 року до 1914 року; II (розвиток) – з 1914 року до 1944 року; III (стабілізація) – з 1944 року до 1989 року; IV (відродження) – з 1989 р. до сьогодення. Зазначено про особливий потенціал позашкільної освіти у врахуванні природних потреб учнів, зокрема, в активній діяльності та самоствердженні. Доведено, що позашкільна діяльність створює умови для формування вмінь і навичок реалізації різних соціальних потреб та задоволення особистісних потреб.

Представлено результати детального аналізу підручників («Nowi tropiciele. Klasa 2», «Język angielski», «Matematyka w punkt. Podręcznik dla klasy 4», «Historia 4. Podręcznik. Szkoła Podstawowa. Klasa 4», «Англійська мова», «Я досліджую світ», «Мистецтво», «Українська мова та читання», «Математика»), які рекомендовані для навчання у початковій школі, низка яких містять завдання творчого характеру, що стимулюють учнів до розвитку креативності (комікси, лабіринти, орфографічні плакати, малюнки).

З'ясовано, що однією з ключових характеристик шкільного підручника є його відкритість (наявність ліцензії, що забезпечує авторські права,

знаходження у вільному онлайн доступі для користування широкою аудиторією зацікавлених осіб – учнів, учителів тощо).

Окреслено значущість відповідних дидактичних засобів (концептуальні (поняттєві) схеми, інтелект-карти, понятійно-знакові кластери, опорні схеми на основі заданої структури, дивергентні карти та ін.

У четвертому розділі – **«Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя з формування креативності особистості учня в освітньому процесі загальноосвітніх закладів Польщі»** – теоретично обґрунтовано модель креативної особистості вчителя; схарактеризовано основні етапи організації його підготовки до творчої професійної діяльності; визначено організаційно-педагогічні засади діяльності вчителя з розвитку креативності школярів.

Розроблено модель креативної особистості вчителя, яка охоплює: *креативний потенціал учителя* (креативна спрямованість, креативна грамотність, креативні вміння, креативність особистості вчителя); *якості креативного вчителя* (сила, гнучкість, витривалість, абнотивність, координація інтелектуальних зусиль); *діяльнісний прояв креативності вчителя* (здатність особистості до творчої активності в професійній діяльності, результатом якої є формування нових, нестандартних підходів, технологій і методів здійснення професійної діяльності, розробка та отримання нових, унікальних продуктів); *приналежність до певного типу вчителів* (вчителі-ретранслятори, вчителі-експлікатори, вчителі-імпровізатори, вчителі-дослідники); *виконувані функції* (гнучкість, що забезпечують швидкість, оригінальність мислення); *бар'єри розвитку креативності* (швидкість, ригідність, страх, надмірна самокритичність, конформізм).

З'ясовано, що вчитель, який створює креативне освітнє середовище, проявляє динамічні характеристики креативної особистості у різних сферах: *фізичній* (матеріальні умови); *психологічній* (індивідуальні особливості); *соціально-гуманній* (атмосфера взаємодії); *віртуальній* (Інтернет-технології); *біологічній* (інклюзивна освіта).

На основі аналізу наукових джерел та освітньої законодавчої бази Польщі з'ясовано, що підготовка майбутніх педагогів реалізується в освітньому середовищі університетів, педагогічних вищих шкіл та колегіумів. Так, майбутніх учителів у Польщі готують: *університети*, які забезпечують найвищий рівень підготовки та можливість роботи в основних і середніх школах; *вищі педагогічні школи*, за програмами і структурою подібні до університетів; *заклади вищої освіти різних профілів* (економічні, технічні, медичні, мистецькі та сільськогосподарські), які здійснюють навчання студентів, майбутніх викладачів; *вища школа зі спеціальної педагогіки* (Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej), яка готує викладачів для спеціальних закладів освіти всіх рівнів.

Проаналізовано зміст педагогічної підготовки студентів, який відображено у навчальних планах, навчальних програмах тощо. З'ясовано, що програми підготовки за напрямом «Педагогіка», розподіляються на три групи: перша – предмети, які є загальнообов'язковими для всіх спеціальностей (іноземні мови, філософія, економіка та соціологія); друга – предмети, що розглядають психолого-педагогічні проблеми та спрямовані на виховання, передусім інтелектуальної особистості; третя – предмети вибіркової складової, які стосуються обраного фаху і є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх педагогів.

Встановлено, що основною передумовою розвитку креативності майбутніх учителів є орієнтація освітнього процесу закладу вищої освіти на особистість майбутнього педагога, урахування його індивідуальних особливостей, нахилів та здібностей, що безпосередньо детермінує організацію педагогічної освіти на основі індивідуального креативного підходу, який передбачає використання різних форм навчання, орієнтацію на запити, потреби особистості. Завданню розвитку креативності майбутніх учителів підпорядковані організаційні форми й методи навчання в сучасних ЗВО: лекції, практичні та семінарські заняття, самостійна та індивідуальна роботи.

З'ясовано, що розвитку креативності майбутнього вчителя у Польщі сприяє реалізація програм, розроблених Міністерством освіти і науки Польщі та Академічним центром розвитку креативності. Так, програма «Університет молодих винахідників» (Uniwersytet młodych wynalazców) спрямована на зміцнення співпраці між школами та університетами. У її межах студенти та викладачі здійснюють спільні науково-дослідні проєкти; під керівництвом професора учні розробляють різноманітні винаходи, проводять експерименти, готують власні наукові публікації. Програма «Центр Академічної креативності» призначена для розвитку у майбутніх учителів умінь та навичок, що забезпечують роботу у команді, вирішення конфліктів, створення навчального плану, розробку шкільних та позашкільних заходів, керування навчальним процесом тощо. Доведено, що Академічні Центри креативності за останні роки стали соціальними інституціями, які виховують креативних учителів за допомогою сучасних методів та технологій навчання.

Схарактеризовано основні етапи організації творчої навчально-професійної діяльності, що передбачає послідовність дій викладача та майбутнього вчителя: цільовий, мотиваційний, операційно-діяльнісний, контрольний-регулюючий, оцінно-результативний та рефлексивний.

Доведено, що ефективність розвитку креативності майбутніх учителів зростатиме за умови дотримання в процесі навчання у ЗВО таких вимог: формування чіткого уявлення про сутність поняття «креативність»; реалізації креативного підходу до використання різних видів завдань; створення

середовища, сприятливого для розвитку креативності майбутніх учителів шляхом усунення бар'єрів креативності та демонстрації викладачами зразків креативної поведінки; використання сучасних (комп'ютерних) технологій навчання тощо.

У п'ятому розділі – **«Перспективи впровадження досвіду Польщі щодо розвитку креативності учнів у закладах загальної середньої освіти України»** – схарактеризовано вплив вітчизняних освітніх реформ періоду незалежності на розвиток креативності школярів; обґрунтовано значення креативного підходу для створення розвивального освітнього середовища на засадах Нової української школи; проаналізовано технології розвитку креативності учнів в умовах НУШ та окреслено можливості використання досвіду Польщі на загальносуспільному, регіональному та конкретно-інституційному рівнях.

Представлено результати зіставлення освітніх систем Польщі та України з метою визначення впливу освітніх реформ на формування креативної особистості. Обґрунтовано необхідність подолання знанневої парадигми навчання та переходу до такої освітньої системи, яка б повною мірою забезпечила пізнавальну активність і самостійність мислення учнів.

Схарактеризовано основні етапи реалізації Концепції «Нова українська школа»: на першому етапі (2018-2019 роки) – створено нормативну базу (прийняття нового Закону України «Про освіту», нового Державного стандарту початкової освіти); трансформовано навчальні плани й програми з метою розвантаження та запровадження компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів у початковій школі; створено підручники нового покоління; підготовлено вчителів початкової школи до реалізації реформи.

На другому етапі (2019-2022 роки) – затверджено Державний стандарт базової середньої освіти; визначено ключові компетентності, якими мають оволодіти випускники українських шкіл, провідною з яких визначено творчість; запроваджено описову модель оцінювання учнів початкової школи.

У межах третього етапу (2022-2029) реалізації Концепції «Нова українська школа» заплановано: розробку, затвердження (2023 рік) та запровадження (2027–2029 роки) нового Державного стандарту профільної освіти; формування мережі профільних шкіл (2025 рік) та створення системи незалежного оцінювання випускників профільної школи професійного спрямування, що має бути спрямована зокрема і на розвиток креативності.

Результати перших етапів реформи дозволяють стверджувати, що освітнє середовище Нової української школи – це багатовимірний індивідуалізований самоорганізований цілісний, насичений всіма необхідними компонентами, що дає можливість особистості дитини розвинути свої здібності, а також забезпечити її самореалізацію й особистісне зростання.

Водночас зазначено, що реформа Нової української школи супроводжується невирішеними проблемами, до яких віднесено: нестачу ресурсів; надмірне навантаження на вчителів; нерівномірну реалізацію ідей концепції без урахування особливостей регіонів; недостатній рівень підготовки вчителів. Незважаючи на це, реформа Нової української школи має і багато позитивних аспектів, зокрема інтерактивність та практичний характер освітнього процесу, зменшення навантаження на учнів та більш гнучкий підхід до навчання та оцінювання їх досягнень, що забезпечує ефективність становлення креативної особистості школяра.

Доведено, що концептуальні засади НУШ передбачають імплементацію досвіду зарубіжних країн, зокрема Польщі, та адаптацію його до української системи освіти. Зазначено, що системи освіти України і Польщі мають спільні характеристики, які стосуються модернізації структури освіти, удосконалення її змісту, методів організації навчальної та виховної роботи, поширення наукових досліджень у цій галузі. Зазначено, що Республіка Польща перебуває на завершальному етапі реформування системи освіти і має багато позитивних аспектів, які асимільовано в українську систему освіти, зокрема, це – автономія шкіл, удосконалення системи підвищення кваліфікації та сертифікація вчителів, реформа програм, пов'язана зі зміною форм і методів роботи вчителя, співпраця центральних та місцевих органів самоврядування з учасниками освітнього процесу, покращення якості освіти.

Проаналізовано основні креативні прийоми, які сприяють підвищенню ефективності навчання в освітньому середовищі Нової української школи: копіювання, перевизначення, прогресивний рух уперед, прикінцева мета.

Окреслено значення середовищного підходу в розвитку креативності особистості. Освітнє середовище представлено як цілісна якісна характеристика внутрішнього життя школи, яка визначається конкретними цілями й завданнями діяльності, проявляється у виборі ефективних засобів, демонструє ефективність за показниками дитячого розвитку (особистісного, соціального, інтелектуального, креативного).

Окреслено значущість проектної діяльності учня у розвитку креативності, що виявляється у площині формування різного роду вмінь (рефлексивних, пошукових, менеджерських, комунікативних тощо).

Проектна діяльність у межах дослідження розглядається в кількох площинах: розробки продукту як матеріалізованого результату; організації процесу виконання проекту; демонстрації освітнього досягнення учня у формі захисту проекту.

Доведено важливість створення креативного освітнього середовища, що позитивно впливає на реалізацію творчого потенціалу школярів, розвитку потреби в подальшому самопізнанні, творчому саморозвитку.

Схарактеризовано сутність завдань відкритого типу як засобів розвитку креативності сучасного учня. Запропоновано характеристики основних параметрів та вимоги до таких завдань, а саме: наявність смислового контексту, проблемність, невизначеність, доступність, зв'язок із конкретним навчальним предметом, інтеграція. Розроблено модель розвитку креативності, що реалізується через систему завдань відкритого типу, структурованими компонентами якої є: концептуальні ідеї особистісно-діяльнісного підходу, характерні показники креативності, завдання відкритого типу, педагогічні умови, результат – розвиток креативності учнів.

Проаналізовано особистісні якості креативної особистості: незалежність, висока толерантність до невизнаного, розвинені естетичні почуття та ін. Зазначено, що розвиток креативності залежить від віку та рівня інтелектуального розвитку учнів і учителів.

З'ясовано, що організація освітнього процесу в умовах Нової української школи відповідає принципам оптимальності, ефективності за умови реалізації технологій, які використовуються у польських загальноосвітніх закладах і позитивно впливають на розвиток креативності учнів: технології розвивального навчання, проєктні технології, ТРВЗ (Теорія розв'язання винахідницьких завдань), технології SCAMPER, «Атрибутивний список», «Три стільці», «Фрірайтинг», «Розшифрування», «Друдл», «Генерації ідей з обмеженнями», системи завдань відкритого типу.

Окреслено можливості творчого використання досвіду Польщі щодо розвитку креативності учнів загальноосвітніх закладів України на різних рівнях:

загальносуспільному – створення спеціальних програм з розвитку креативності особистості; розроблення національних стандартів з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів креативних учнів; розроблення законодавства, що передбачає спеціальну підготовку вчителів у визначеному напрямі; створення професійної організації «Креативна країна», яка об'єднає науковців, педагогів-практиків;

регіональному – створення креативного освітнього середовища з метою надання високоякісної освіти для сталого розвитку регіону; створення хабів освітніх інновацій; розроблення програм педагогічної підтримки; налагодження співпраці із закладами освіти Житомирщини; залучення місцевих підприємств до співпраці з позашкільними закладами освіти;

конкретно-інституційному – розроблення педагогами-практиками авторських програм розвитку креативності особистості; цикли навчальних семінарів і вебінарів для педагогічного та адміністративного складу закладів освіти, територіальних громад.

ВИСНОВКИ

Обґрунтування теоретичних та практичних засад розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі дало підстави сформулювати такі висновки.

1. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади порівняльно-педагогічного дослідження проблеми розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі, яку розглянуто на трьох рівнях наукового пошуку: філософському, загальнонауковому та конкретно-науковому. Цілісність розгляду досліджуваного феномену забезпечено комплексним застосуванням взаємопов'язаної та взаємозумовленої сукупності методологічних підходів (системного, інтелектуального, синергетичного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, рефлексивного, культурологічного, історико-компаративістського, діахронного та структурного).

Розроблено методологічну модель, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, історико-порівняльного, організаційно-методичного, професійно-педагогічного, узагальнювально-прогностичного блоків.

Схарактеризовано поняттєво-термінологічний інструментарій порівняльно-педагогічного дослідження проблеми розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі. Визначено періоди становлення поняття «креативна особистість».

На основі аналізу наукових праць зарубіжних учених виокремлено різні аспекти тлумачення креативності.

Проаналізовано різні моделі креативності, авторами яких є: Т. Емабайл, Д. Треффінджер, Т. Любарт, Р. Стернберг, Д. Перкінс, К. Урбан, Дж. Гілфорд, П. Торренс та М. Карвовський. Сформульовано авторське визначення поняття «креативність» як динамічної якості особистості, що характеризується спроможністю відмовлятися від шаблонів, генерувати та впроваджувати нові ідеї, яка проявляється і розвивається у будь-якій сфері творчої діяльності і характерна для представників різних професій. Провідними характеристиками креативності визначено швидкість, оригінальність, гнучкість тощо.

Розвиток креативності особистості тлумачиться у межах дослідження як процес внутрішніх кількісних і якісних змін її інтелектуальних, психологічних і духовних сил, що відбувається шляхом активності індивіда й забезпечується його творчою самореалізацією. Доведено, що креативність притаманна більшості психічно здорових людей.

2. На основі аналізу соціальних, економічних, політико-правових та культурних чинників розвитку Польщі визначено передумови реформування системи загальної середньої освіти, а саме: соціально-історичні, соціально-політичні, соціокультурні. До *соціально-історичних передумов* віднесено,

передусім, домінування у польській системі освіти другої половини ХХ століття радянських ідеологічних та економічних моделей, які в умовах монопартійної системи надавали реформам освіти специфічного характеру. До *соціально-політичних* – повний державний контроль за шкільною системою, діяльністю контролюючого апарату, розробкою навчальних програм і планів, напрямів діяльності вчителів. *Соціокультурні передумови* простежуються, насамперед, у зростанні освітніх запитів місцевого населення щодо вирівнювання можливостей здобуття освіти, поліпшення її якості тощо.

У результаті використання діахронного підходу визначено основні етапи реформування польської системи загальної середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття, що відрізняються один від одного суттєвими особливостями, та тенденції на кожному з них, а саме: перший (1999–2004 роки) – інтеграція Польщі до Європейського Союзу; другий (2004–2014 роки) – створення нових типів шкіл; третій (2014–2017 роки) – становлення нормативної бази загальної середньої освіти Польщі; четвертий (2017–2024 роки) – модернізація структури та змісту освіти.

3. У результаті аналізу нормативно-правової бази окреслено напрями реформування польської системи освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Зазначено про забезпечення автономії закладів загальної середньої освіти Польщі (кожний з них має власний статут) та урегулювання освітньої діяльності школярів з чітким окресленням їх прав і обов'язків. Доведено, що важливим напрямом формування змісту польської шкільної освіти, що відображено в навчальних програмах, є орієнтація на виховання особистості, її соціалізацію, самостійний вибір професії, що ґрунтується на креативності учасників освітнього процесу.

Схарактеризовано методичний інструментарій процесу розвитку креативності: діагностика й аналіз рівня розвитку креативності школярів, презентація креативних мультимедійних проєктів; організація самостійної роботи; використання кластерів, ментальних карт, творчих проєктів, мультимедійних презентацій, завдань імітаційного моделювання; застосування креативних методик тощо.

4. Висвітлено концептуальні ідеї розвитку креативної особистості учня, провідною з яких визначено тлумачення креативності як загальної властивості особистості, яка проявляється у ході творчого процесу як здатність породжувати новий, різноманітний, соціально значущий, оригінальний продукт (ідеї, вироби, винаходи тощо). Доведено, що продуктивні шляхи його застосування дозволяють людині знаходити ефективні шляхи розв'язання проблеми у нестандартних ситуаціях.

На високому рівні креативність реалізується лише за сприятливих умов середовища і може проявлятися в різних галузях життєдіяльності. Завдання педагога визначається необхідністю створення сприятливих психолого-

педагогічних умов розвитку креативності дитини на всіх етапах освітнього процесу. Важливою концептуальною ідеєю забезпечення розвитку креативності школяра є висування особливих вимог до педагога, який має бути креативною особистістю і володіти методиками її розвитку. Зазначене актуалізує необхідність формування нової генерації педагогічних кадрів, здатних забезпечити розвиток креативності дитини.

5. На основі аналізу та систематизації технологій розвитку креативності в Польщі з'ясовано, що організація освітнього процесу відповідає принципам оптимальності, ефективності за умови використання технологій, які успішно реалізуються в польських закладах загальної середньої освіти і позитивно впливають на розвиток креативності учнів (технології розвивального навчання, проєктні технології, ТРВЗ, технології проблемного навчання, технології SCAMPER, «Атрибутивний список», «Три стільці», «Фрірайтинг», «Розшифрування», «Друдл», «Генерації ідей з обмеженнями», системи завдань відкритого типу та ін).

Простежено застосування технологій розвитку креативності на етапах становлення системи розвивального навчання. Окреслено значущість проєктної технології, спрямованої на формування відповідних умінь, що забезпечують розвиток креативності (рефлексивні, пошукові, менеджерські, комунікативні).

З'ясовано, що ефективним засобом розвитку креативності можуть слугувати завдання відкритого типу.

Зазначено, що для досягнення максимальної ефективності розвитку креативності ефективною є технологія постановки проблемних завдань.

Доведено переваги використання технологій, що забезпечують розвиток креативності школярів з огляду на їх спрямованість на високий рівень самостійності школярів, формування пізнавального інтересу та особистісної мотивації учня, розвиток розумових здібностей школярів.

6. Схарактеризовано особливості професійно-педагогічної підготовки вчителів до розвитку креативності школярів. Доведено, що педагогічна діяльність за своєю суттю є творчим процесом, що висуває відповідні вимоги до вчителя, динамічні характеристики креативної особистості якого змодельовано в межах дослідження (креативний потенціал, особистісні якості, діяльнісний прояв креативності, приналежність до певного типу педагогічних працівників, здатність виконувати відповідні функції, долати бар'єри розвитку креативності).

З'ясовано, що вчитель, має створювати креативне освітнє середовище, що ґрунтується на прояві його динамічних характеристик у *фізичній* (матеріальні умови), *психологічній* (індивідуальні особливості), *соціально-гуманній* (атмосфера взаємодії), *віртуальній* (Інтернет-технології), *біологічній* (інклюзивна освіта) сферах.

Основною передумовою розвитку креативності майбутніх учителів визначено орієнтацію освітнього процесу закладів вищої освіти на особистість майбутнього педагога, урахування його індивідуальних особливостей, схильностей та здібностей на основі креативного підходу, який передбачає використання різноманітних форм навчання.

Представлено основні етапи організації творчої навчально-професійної діяльності, які передбачають логічну послідовність дій викладача та майбутнього вчителя (цільовий, мотиваційний, операційно-діяльнісний, контрольно-регулюючий, оцінно-результативний, рефлексивний).

7. Визначено інноваційний потенціал творчого використання в національній педагогічній теорії та практиці прогресивного досвіду Польщі з урахуванням виокремлених етапів реформування системи освіти України та провідних тенденцій, характерних кожному з них, а саме:

- трансформації нормативної бази (закони, державні стандарти) та навчальних планів і програм з метою реалізації компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів;

- реорганізації системи підвищення кваліфікації вчителів з наданням широкого спектру вибору змісту, терміну, форми, закладу вищої освіти, де такий процес здійснюється;

- запровадження описової моделі оцінювання результатів освітньої діяльності учнів початкової школи;

- розширення мережі профільних шкіл;

- створення та впровадження системи незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників профільної школи професійного спрямування.

Окреслено можливості творчого використання досвіду Польщі щодо розвитку креативності учнів загальноосвітніх закладів України на різних рівнях, а саме:

- на *загальносуспільному* – (розроблення національних стандартів, які б ураховували індивідуальні здібності та інтереси школярів; запровадження спеціальних програм з розвитку креативності особистості; забезпечення на державному рівні спеціальної підготовки вчителів у визначеному напрямі; започаткування діяльності професійної організації «Креативна країна», яка об'єднає науковців, педагогів-практиків);

- на *регіональному* – (створення креативного освітнього середовища з метою надання високоякісної освіти для забезпечення сталого розвитку регіону; створення хабів освітніх інновацій; розроблення програм педагогічної підтримки всіх учасників освітнього процесу з проблем розвитку креативності учня; налагодження співпраці із закладами освіти Житомирщини; залучення місцевих підприємств до співпраці з позашкільними закладами освіти);

- на *конкретно-інституційному* – (розроблення педагогами-практиками

авторських програм розвитку креативності особистості; запровадження циклів навчальних семінарів і вебінарів для педагогічних працівників та управлінців сфери освіти).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці,

у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії, розділи монографій

1. Павленко, В. В., 2017. *Розвиток креативності молодших школярів*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 158 с.

2. Павленко, В., 2020. Проблема розвитку креативності у творчій спадщині Тоні Бьюзена. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», p. 222–238. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-023-0-14>

3. Павленко, В., 2020. Формування креативної особистості: виклики часу й нові контексти розвитку. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том IV: Зміни та синергія в розвитку науки та освіти*: колективна монографія. Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький, наук. ред. Конін. Ужгород – Херсон – Київ: Посвіт, с. 167–177.

Навчальні посібники

4. Павленко, В. В., 2019. *Компаративна педагогіка*: посібник-практикум. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка. 60 с.

5. Павленко, В. В., 2018. *Педагогіка. Робочий зошит*: посібник-практикум [для студентів спеціальностей: 014 Середня освіта (образотворче мистецтво), 015 Професійна освіта (дизайн)]. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка. 98 с.

Статті у наукових виданнях, що включені до наукометричних баз Scopus, Web of Science Core Collection

6. Bondarenko, V., Okhrimenko, I., Yevdokimova, O., Sydoruk, N., Dzhazhyk, O., Boichuk, I., Kalashnik, N., Kozlovets, M., Slyusar, V., Pavlenko, V., Biruk, N., Verbovskiy, I., & Bloshchynskiy, I., 2020. Professional Skills and Competencies of the Future Police Officers. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, vol. 5, p. 35–43.

7. Vlasenko, O., Pavlenko, V., Chemerys, O., Piddubna, O., Fedorchuk, A., & Yashchuk, I., 2021. Audit of Digital Civic Space in the Modern School: from Teacher to Creative Leader. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, vol. 12, No. 3, p. 214–235. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/228>

8. Sushchenko, L., Lysohor, L., Pavlyk, O., Shvets, O., Kulesha-Liubinets, M., & Pavlenko, V., 2021. Neuropsychological Support of Education and Creative Activity of Primary School Age Children with Special Educational Needs. *BRAIN*.

Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, vol. 12, No. 3, p. 105–126. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/223>

9. Pavlenko, V., Kondratiuk, O., Vasiutina, T., Lukianchenko, O., Bobrovytska, S., & Koval, V., 2022. Praxeological Orientation of Professional Training Formation of Future Primary School Teachers. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, vol. 14(2), p. 330–347. DOI: [10.18662/rrem/14.2/584](https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/584)

10. Antonova, O., Pavlenko, V., Myronchuk, N., Kovalchuk, V., & Biruk, N., 2023. Formation of Professional Competence of a Specialist in a Globalized World: Contemporary Problems and Prospects. *AD ALTA-JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY RESEARCH*, vol. 13, № 1, p. 105–110. DOI: [10.33543/130133105110](https://doi.org/10.33543/130133105110)

Статті у наукових фахових виданнях України

11. Павленко, В. В., та Бірук, Н. П., 2023. Моделювання сучасного уроку з використанням технологічної карти. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, вип. № 7(25), с. 209–218. DOI: [10.52058/2786-4952-2023-7\(25\)-209-217](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-7(25)-209-217)

12. Павленко, В., та Мешальський, С., 2022. Особливості загальної середньої освіти в Україні та шляхи її реформування. *Українська полоністика*, вип. 20, с. 115–122. DOI: [10.35433/2220-4555.20.2022.ped-2](https://doi.org/10.35433/2220-4555.20.2022.ped-2)

13. Павленко, В., 2021. Textbook as a means of creativity development of a student. *Українська полоністика*, вип. 19, с. 126–133. DOI: [10.35433/2220-4555.19.2021.ped-1](https://doi.org/10.35433/2220-4555.19.2021.ped-1)

14. Antonova O. Ye., Biruk N. P., Vlasenko O. M., & Pavlenko V. V., 2021. Adaptive educational web-environment aimed at ensuring the activities of supporting educational institutions of the depressive region (Zhytomyr) in the conditions of educational network optimization. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, вип. 4 (107), с. 60–70. DOI: [10.35433/pedagogy.4\(107\).2021.60-69](https://doi.org/10.35433/pedagogy.4(107).2021.60-69)

15. Павленко, В. В., 2020. Development of creativity of an individual: foreign experience. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, вип. 4 (103), с. 69–76.

16. Павленко, В. В., 2020. *Creative approach to establishing the developmental educational environment of New Ukrainian school*. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, вип. 102, с. 5–14.

17. Павленко, В. В., 2020. Художня освіта учнів у початковій школі Польщі. *Українська полоністика*, вип. 18, с. 120–126.

18. Павленко, В. В., 2019. Розвиток креативності учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва. *Проблеми освіти*, вип. 92, с. 106–111.

19. Павленко, В. В., 2018. Педагогічні умови для розвитку креативності учнів у сучасному педагогічному процесі. *Проблеми освіти*, вип. 88 (2), с. 138–148.

20. Павленко, В. В., 2017. Основні підходи до розвитку креативності особистості. *Українська полоністика*, вип. 14, с. 116–124.

21. Павленко, В. В., 2017. Використання завдань відкритого типу на різних етапах уроку як засіб розвитку креативності учнів основної школи. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, вип. 2 (88), с. 213–219.

22. Павленко, В. В., 2016. Програми розвитку креативності в педагогічному процесі Польщі. *Актуальні питання мистецької педагогіки*, вип. 5, с. 82–87.

23. Павленко, В. В., 2016. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-виховному процесі Польщі. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*, вип. 2 (34), с. 184–196.

24. Павленко, В. В., 2015. Становлення та розвиток системи освіти в Польщі. *Українська полоністика*, вип. 12, с. 54–70.

25. Павленко, В. В., 2015. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Проблеми освіти*, вип. 85, с. 152–158.

26. Павленко, В. В., 2015. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Педагогіка. Психологія: збірник наукових праць Київського університету імені Б. Грінченка*, вип. 23, с. 15–21.

27. Павленко, В. В., 2015. Особливості підготовки майбутнього вчителя в Республіці Польща в контексті полікультурного підходу. *Проблеми освіти*, вип. 82, с. 196–203.

28. Павленко, В. В., 2014. Роль підручника у розвитку креативності молодших школярів. *Українська полоністика*, вип. 11, с. 255–263.

29. Павленко, В. В., 2014. Проблемні ситуації: поняття і типи. *Нові технології навчання*, вип. 83, с. 196–202.

30. Павленко, В. В., 2014. Методи проблемного навчання. *Нові технології навчання*, вип. 81, с. 75–79.

31. Павленко, В. В., 2013. Становлення теорії розвивального навчання в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. *Нові технології навчання*, вип. 76, с. 79–84.

Публікації у наукових періодичних виданнях іноземних держав

32. Pavlenko, V. V., 2016. Junior Pupils' Creativity Development. *International scientific professional periodical journal «THE UNITY OF SCIENCE»*. Vienna, Austria, vol. 1, s. 126–129.

33. Павленко, В. В., 2018. Модель розвитку креативності учнів основної школи в процесі навчання на основі завдань відкритого типу. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. Slovakia*, вип. 6 (3), с. 108–113.

34. Okhrimenko, I., Kobernyk, O., Husarevych, O., Krykun, V., Kalashnik, N., Pavlenko, V., Samokish, I., Biruk, N., Butok, O., Bondarenko, V., Griban, G., & Prontenko, K., 2020. *The lack of future officers' methodical competence in physical training as a pedagogical problem. Revista Dilemas contemporáneos: Educación, Política y Valores*, 2 (VII). DOI: <https://doi.org/10.46377/dilemas.v32i1.1979>

35. Pavlenko, V., 2021. Reform of the Ukrainian system of general secondary education: trends, consequences, conclusions. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa*, № 44 (1), s. 115–123.

36. Pavlenko, V., 2022. Development of creativity in out-of-school educational activities in Poland. *Zeszyty Naukowe WSA w Łomży, Łomża*, № 86, s. 52–59.

Наукові праці,

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

37. Павленко, В., 2023. Педагогічний дизайн мультимедійного уроку. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: збірник наукових праць*. Київ. № 2, с. 325–336. DOI 10.18372/2786-5495.1.17337

38. Павленко, В., 2021. Школа-родина-дитина: креативний підхід. *Відповідальне батьківство XXI століття: зб. наук. праць за матер. науково-методичного онлайн-семінару (Хмельницький, 16 вересня 2021 р.) / за ред. Л. О. Данильчук. Хмельницький*, с.134–137.

39. Павленко, В., 2021. Реализация идей Эдварда де Боно в педагогической деятельности учителя. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (15–16 жовтня 2021 р., м. Одеса)*. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», с. 42–46.

40. Павленко, В., 2021. Креативний підхід до організації освітнього процесу. *Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 20-21 жовтня 2021 р.); [редкол.: Т. Б. Поясок та ін.]*. Кременчук: ПП Щербатих О.В, с. 224–228.

41. Павленко, В. В., 2021. Бар'єри розвитку креативності. *Multidisziplinäre Forschung: Perspektiven, Probleme und Muster*. Wien, band 2, s. 21–25.

42. Павленко, В. В., 2021. Технології розвитку креативного потенціалу майбутніх учителів. *Пріоритети розвитку педагогічних та*

психологічних наук у XXI столітті: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (19–20 березня 2021 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», с. 131–135.

43. Павленко, В., 2020. Підготовка вчителя до розвитку креативного потенціалу особистості учня. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конференції (12–13 листопада 2020 року, м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, с. 348–351.

44. Pawlenko, W., 2018. Теорії креативності. *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy* / [red.: J.Grzesiak, I.Zymomrua, W.Plytskyj]. Konin – Użhorod – Drohobycz: Posvit, s. 214–217.

45. Павленко Віта, 2018. Розвиток креативності в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Професійна підготовка фахівців у вимірі освітніх реалій*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнародною участю (11–12 жовтня, 2018). Івано-Франківськ: «НАІР», с. 294–301.

46. Павленко, В. В., 2018. Підготовка майбутнього вчителя до реалізації програм розвитку креативності у Польщі. *Aduálna príprava profesionálov v oblasti vzdelávania dospelých. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej dňa 18 mája 2018 na Katedre andragogiky, Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove*. Prešove, с. 226–243.

47. Павленко, В. В., 2018. Креативність і проблема її розвитку у філософській, психологічній та педагогічній літературі. *Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи*: зб. наук. праць. Житомир: ФОП Левковець», ч. 1, с. 142–148.

48. Pawlenko, W., 2017. Uzasadnienie teoretyczne kreatywnego modelu osobowości nauczyciela. *Митець – культура – вимір часу. Міжнародні наукові читання 2017 в Музеї Бориса Лятошинського в Житомирі*: зб. статей. Житомир: Вид. О.О. Євенок, с. 226–246.

49. Павленко, В. В., 2017. Вправи для розвитку креативної уяви. *Теоретичні і методичні засади розвитку і самовдосконалення особистості педагога-новатора в контексті модернізації нової української школи*: зб. наук.-метод. праць. Житомир: Вид. Євенок О.О., с. 205–208.

50. Павленко, В. В., 2017. Особливості розвитку креативності дітей підліткового віку. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика*: зб. наук. праць. Житомир: ФОП Левковець, ч. 1, с. 89–94.

51. Павленко, В. В., 2016. Тести креативності особистості: сутнісні характеристики та особливості застосування. *Андрагогічний вісник*, вип. 7, с. 219–232.

52. Павленко, В. В., 2016. Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал*. Житомир, вип. 11, с. 120–131.
53. Павленко, В. В., 2016. Методи розвитку креативності школярів. *Теорія і практика професійної підготовки фахівців у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: зб. наук.-метод.* Житомир: ФОП Левковець, с. 90–94.
54. Павленко, В. В., 2016. Метод Едварда де Боно «Шість капелюхів мислення» як засіб розвитку креативного мислення у школярів. *Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод.* Житомир: «Полісся», ч.1, с. 73–78.
55. Pawlenko, W., 2016. Розвиток креативної уяви у дітей молодшого шкільного віку. *Pedagogika. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje: zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (29.09.2016-30.09.2016).* Warszawa: Wydawka: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», s. 53–57.
56. Pawlenko, W., 2016. Реформування польської системи загальної середньої освіти ХХ – початку ХХІ століття. *Pedagogika. Priorytetowe obszary badawcze od teorii do pratyki: zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (30.05.2016-31.05.2016).* Warszawa: Wydawka : Sp.z o.o. «Diamond trading tour», s. 85–88.
57. Павленко, В. В., 2016. Розвиток креативної уяви в школярів. *Нові технології навчання*, вип. 89 (2), с. 142–146.
58. Павленко, В. В., 2016. Розвиток креативності школярів у позакласній навчальній діяльності в освітніх закладах Польщі. *Проблеми освіти*, вип. 86, с. 414–423.
59. Павленко, В. В., 2015. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. праць.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, с. 145–150.
60. Павленко, В. В., 2013. Проблемне навчання: становлення, сутність, перспективи. *Цілі та результати освітніх реформ: українсько-польський діалог: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 травня 2013 р., м. Київ).* Київ: Київ. ун-т Б. Грінченка, с.126–134.
61. Павленко, В. В., 2013. Особливості проблемного навчання. *Підготовка педагогів до впровадження державних стандартів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. праць.* Житомир: Вид-во ЖДУ імені І.Франка, с. 466–471.
62. Павленко, В. В., 2011. Актуальні методи розвивального навчання. *Розвиток дослідницьких здібностей обдарованих дітей та молоді: матер.*

Всеукр. наук.-практ. конференції (11-12 травня 2011 р. м. Житомир). Житомир, с. 246–251.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

63. Антонова, О. Є., Бірук, Н. П., та Павленко, В. В., 2023. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять із обов'язкової освітньої компоненти «Теорія та методика педагогічної діяльності» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 31 с.

64. Антонова, О. Є., Бірук, Н. П., та Павленко, В. В., 2020. *Навчальна практика (організаційно-методична) в закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації щодо проходження практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка. 52 с.

65. Павленко, В., 2021. Теоретичні основи застосування проблемних ситуацій в освітньому процесі вищої школи. *Актуальні проблеми управління освітою і навчальними закладами: зб. наук. пр. / За заг. ред. В.Ф. Русакова, І.М. Зарішняк. Вип. 4. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, с. 99–106.*

66. Павленко, В. В., 2016. Впровадження інклюзивної освіти в Польщі та Україні. *Навчання та виховання дітей з особливими освітніми проблемами: теорія та практика: зб. праць вчених, молодих науковців, педагогів-практиків*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І.Франка, с. 25–30.

67. Павленко, В. В., 2015. Педагогічні передумови розвитку креативності особистості. *Андрогогічний вісник*, вип. 6, с. 155–162.

68. Pawlenko Wita, 2015. Przykłady oznak kreatywności osoby W. Bessera na podstawie metody biograficznej. «*Ateny Wołyńskie*» – *między historią a współczesnością*. Olsztyn – Кременець, s. 395–403.

69. Павленко, В. В., 2015. Особливості розвитку креативного мислення школярів. *Креативна педагогіка*, вип. 10, с. 103–109.

70. Павленко, В. В., 2014. Технологія розвивального навчання Д.Б. Ельконіна – В.В. Давидова. *Історичні аспекти, сучасний стан і перспективи розвитку системи дошкільної і початкової шкільної освіти: зб. наук.-метод. праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, с. 11–14.

71. Павленко, В. В., 2014. Педагогічні ідеї М. Корфа щодо розвивального навчання в школі. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: зб. наук. праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 359–365.

72. Павленко, В. В., 2013. Форми і методи розвивального навчання молодших школярів у спадщині В.О. Сухомлинського. *Гуманізація педагогічної взаємодії у творчості Василя Сухомлинського: зб. наук. праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, с. 137–143.

73. Павленко, В. В., 2013. Розвивальний потенціал бесіди як методу навчання у початковій школі. *Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива і перспектива*: матер. Всеукр. наук.-практ. конференції (21 листопада 2013 року, м. Київ). Київ: Інститут обдарованої дитини, с. 135–140.

74. Павленко, В. В., 2013. Колектив як розвивальне середовище. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Інноваційність ідей А.С. Макаренка в педагогіці XXI століття*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 170–177.

75. Павленко, В. В., 2012. Методи виховання Марії Монтессорі. *Методичні засади реалізації особистісно орієнтованого виховного процесу в сучасних освітніх засадах*: зб. наук.-метод. праць. Житомир: ФОП Левковець, с. 218–221.

76. Павленко, В. В., 2012. Становлення та розвиток ідеї розвивального навчання. Наукові записки: зб. праць молодих вчених та аспірантів. Хмельницький: ХГПА, вип. 1, с. 164–174.

АНОТАЦІЯ

Павленко В. В. Теорія і практика розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2023.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних та методологічних засад розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі.

Виявлено основні передумови здійснення реформ у Польщі у період з кінця ХХ – початку ХХІ століття (соціально-історичні, соціально-політичні та соціокультурні). Визначено основні етапи реформування польської системи загальної середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ століття: перший (1999 – 2004 роки) – інтеграція Польщі до Європейського Союзу; другий (2004 – 2014 роки) – створення нових типів шкіл; третій (2014 – 2017 роки) – становлення нормативної бази загальної середньої освіти Польщі; четвертий (2017 – по нині) – модернізація структури та змісту освіти.

Проаналізовано програми розвитку креативності та систематизовано їх на кількох рівнях: загальносуспільному, регіональному та конкретно-інституційному.

Виокремлено етапи розвитку позашкільної освіти Польщі: I (становлення) – з 1882 року до 1914 року; II (розвиток) – з 1914 року до 1944 року; III (стабілізації) – з 1944 року до 1989 року; IV (відродження) – з 1989 р. до сьогодення. Зазначено, що у позашкільній діяльності особливо яскраво розкриваються природні потреби учнів, зокрема, в активній діяльності

та самоствердженні. Позашкільна діяльність дає змогу дітям виступати в нових ролях. Це особлива сфера, де школярі можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, само оцінюванні власного «Я».

Проаналізовано діяльність міжнародних і національних фондів у сфері розвитку креативності в умовах глобалізаційних та інтеграційних трансформацій. Схарактеризовано сучасний стан організаційно-методичних засад розвитку креативності у Польщі (форми й методи педагогічної підтримки та інноваційні технології надання спеціальних освітніх послуг).

Змодельовано динамічні характеристики креативної особистості вчителя, які охоплюють: креативний потенціал учителя, якості креативного вчителя, діяльнісний прояв креативності вчителя, приналежність до певного типу вчителів, виконувані функції, бар'єри розвитку креативності.

Сформульовано авторське визначення поняття «креативність», під яким розуміємо динамічну якість особистості, що характеризується спроможністю відмовлятися від шаблонів, генерувати та впроваджувати нові ідеї, яка проявляється і розвивається у будь-якій сфері творчої діяльності, і характерна для представників різних професій. Креативність виявляється у швидкості, оригінальності, гнучкості, цілеспрямованості мислення і діяльності, наполегливості, багатій уяві, сміливості у прийнятті рішень тощо.

Розвиток креативності особистості тлумачиться як процес внутрішніх кількісних і якісних змін її інтелектуальних, психологічних і духовних сил, що відбувається шляхом активності індивіда й забезпечується його творчою самореалізацією.

Окреслено інноваційний потенціал творчого використання в національній педагогічній теорії та практиці досвіду Польщі з урахуванням визначених етапів реформування системи освіти в Україні, а саме: перший (2018-2019 роки); другий (2019-2022 роки); третій (2022-2029 роки).

Окреслено можливості творчого використання досвіду Польщі щодо розвитку креативності учнів у загальноосвітніх закладах України на загальноосвітньому, регіональному та конкретно-інституційному рівнях.

Ключові слова: креативність, творчий процес, розвиток креативності школярів, креативний учитель, креативні технології, теоретичні та практичні засади, Польща, Нова українська школа.

ANNOTATION

Pavlenko V. V. Theory and practice of creativity development of schoolchildren in the general secondary education system of Poland. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 011 Educational, pedagogical sciences. Zhytomyr Ivan Franko State University. Zhytomyr, 2023.

A comprehensive study of the theoretical and methodological foundations of the development of schoolchildren's creativity in the general secondary education system of Poland was carried out in the dissertation.

The main prerequisites for the implementation of reforms in Poland in the period from the end of the 20th to the beginning of the 21st century (social-historical, socio-political, and socio-cultural) are revealed. The main stages of the reform of the Polish general secondary education system at the end of the 20th – beginning of the 21st century are defined: the first (1999 - 2004) – the integration of Poland into the European Union; the second (2004-2014) – introduction of new types of schools; the third (2014-2017 years) – formation of the regulatory framework of general secondary education in Poland; the fourth (2017-present) – modernization of the structure and content of education.

Creativity development programs were analyzed and systematized at several levels: general, regional, and specific-institutional.

The stages of the development of out-of-school education in Poland are distinguished: I (formation) – from 1882 to 1914; II (development) – from 1914 to 1944; III (stabilization) – from 1944 to 1989; IV (revival) – from 1989 to the present. It is noted that the natural needs of schoolchildren for active exploration and self-affirmation are particularly vividly revealed during out-of-school activities, which allow children to take on new roles. This is a special area where schoolchildren can satisfy their personal needs in self-assessment and self-evaluation of their own «I».

The activities of international and national foundations in the field of creativity development in the conditions of globalization and integration transformations are analyzed. The current state of the organizational and methodological basis of the development of creativity in Poland is characterized (forms and methods of pedagogical support and innovative technologies for providing special educational services).

The dynamic characteristics of the teacher's creative personality are modeled, which include: the teacher's creative potential, the qualities of a creative teacher, the activity manifestation of the teacher's creativity, affiliation with a certain type of the teacher, functions performed, obstacles which prevent the development of creativity.

The author's definition of the concept of «creativity» is formulated. Thus, we define it as the dynamic quality of an individual, which is characterized by the ability to abandon patterns, generate, and implement new ideas, which manifests itself and develops in any field of creative activity, and is a characteristic of representatives of various professions. Creativity is manifested in speed, originality, flexibility, purposefulness of thinking and activity, perseverance, rich imagination, courage in decision-making, etc.

The development of an individual's creativity is interpreted as a process of internal quantitative and qualitative changes in their intellectual, psychological, and spiritual forces, which occurs through the individual's activity and is ensured by their creative self-realization.

The innovative potential of creative use of Poland's experience in the national pedagogical theory and practice is outlined, which considers the defined stages of

reforming the system of education of Ukraine, namely: the first (2018-2019); the second (2019-2022); the third (2022-2029).

The possibilities of creative use of Poland's experience regarding the development of creativity of schoolchildren in general educational institutions of Ukraine at the general societal, regional, and specific institutional levels are outlined.

Key words: creativity, creative process, development of schoolchildren's creativity, creative teacher, creative technologies, theoretical and practical principles, Poland, New Ukrainian School.